

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 1937/1-VIII/15 24.12.2009. године	
---	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој II редовној седници, 24.12.2009. године – на основу чл. 211. став 1. алинеја 14. и члана 256. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: НАСЕЉА И СТАНОВНИШТВО «ЗЕМЉЕ» МОРАВИЦЕ (ОД 14. ДО СРЕДИНЕ 16. ВЕКА), докторанда мр Дејана Булића.

За ментора је одређен проф. др Синиша Мишић.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Весна Димитријевић
--	--

Факултет Филозофски
04/1-2 бр. 6/1665
13.01.2010.
(број захтева)
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких
наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Насеља и становништво «земље» Моравице

(од средине 14. до средине 16. века)
(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Дејан (Маринко) Булић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2001.

Назив магистарске тезе кандидата:

Жупа Брвеник – средњовековна археолошка налазишта

Назив факултета на коме је магистарска теза одбрањена: Филозофски

Година одбране магистарске тезе: 2008.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 24.12.2009.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Весна Димитријевић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

Образложење теме за докторску дисертацију

Насеља и становништво „Земље“ Моравице (XIV - средина XVI века)

Изучавање просторне структуре српских средњовековног области присутно је историографији, али је у исти мах неодвојиво од археолошких истраживања, чији резултати и до данас, услед малог броја до краја изведених археолошких истраживања не дају јасну слику и чине да решења неких питања остају хипотетична.

„Земља“ Моравице спадају у оне регије српског етничког простора чија је средњовековна прошлост обавијена велом тајне. Први и најважнији проблем је малобројност сачуваних средњовековних извора за област западне Србије. Извора за манастирске поседе нема, а ретки су и помени у дубровачком архиву јер због етапне организације караванске трговине у ове крајеве Дубровчани релативно касно залазе.

На издвајање Моравице као посебне целине утицала су два чиниоца: први, постојање на том простору удеоне кнежевине Немањиног старијег брата Страцимира, и посебно оснивање Моравичке епископије, под чијом јурисдикцијом се налазила жупа Моравица али и знатно шире подручје, односно „Земља“ Моравице. Подручје једне епископије по свом територијалном обиму обично се изједначаје са средњовековним термином „земља.“ И обухватало је територију неколико жупа и суседних крајева, који немају жупски карактер.

Предмет истраживања

Средњовековне «земља» Моравице данас би обухвата територију неколико општина: Ивањице, Ариља, Пожеге, Ужица, Косјерића, Лучана, Бајине Баште, мањим делом Чајетине и Љубовије. У хидрографском смислу то би били токови реке Моравице, Ћетиње, Скрапежа, Лужнице, Бјелице док би једним делом река Дрина била граница територије.

Од планине Каблар источна граница се спуштала на југ гребеном планине Јелице до западних огранака планине Чемерно, граница је затим скретала на југозапад развођем река Студенице и Моравице до северних огранака Голије. Од планине Голије граница је окретала на северозапад преко планине Јавора, а затим у правцу Дрине, највероватније преко планине Муртенице, Златибора и Таре. На западу земље Моравице налазила се Дрина, док је северни део земље Моравице обухватао највећи део планинске области Црне Горе односно врхове планина Бобије, Повлена, Маљена, на истоку до Суворора. Северозападна граница није јасно дефинисана. У питању је велика област, са планинским рељефом и мало обрадивог земљишта, концентрисаног претежно у Пожешкој котлини и долини реке Моравице.

Посматрана теорија са источне стране, односно од Овчарско-кабларске клисуре граничила се са жупом Моравом, југоисточно са жупом Ибром, односно Доњим Ибром коме је припадала и цела долина реке Студенице. На југу се простор граничио са жупом Расом, под Рашким епископом и жупом Сјеницом; југозападно се налазила жупа Дабар.

Истраживање ће бити усмерено на период позног средњег века и почетних пола века турске власти, када се регистрована ситуација у овом времену прилично поуздано може посматрати и као стање са самог крај српске власти. У том тренутку не само да је Србија, достигла врхунац у урбанизацијским процесима, тако да су на овом простору јасно издвајали и паралелно постојали различити типови насеља, већ је и развој привреде, трговина и занаство било у полету.

Хронолошки оквир нашег истраживања започиње изградњом храма Св. Ахилија. Након предаје краљевске власти област Моравица је држао Драгутин као и северне области Србије. На месту храма Св. Ахилија који је подигао краљ Драгутин, подигнутог око 1283-1286, а живописаног 1296. године, налазио се старији манастирски храм – седиште моравичке епископије од тренутка успостављања Српске архиепископије. Од 1346. до краја прве половине 15. столећа деловао је читав низ моравичких митрополита.

Почев од 1329. године помиње се Ужице као трг, а изоловани податак из 1405. године се односи на караван који треба да иде „ad locum vocatum Archilia in Moraviza“ као одредиште караванске трговине, у земљу деспот Стефана. Из исте године је и повела којом је деспот Стефан 1405. године дао манастиру Милешева „пет села у Моравицах...“.

Моравице су доспела под турску власт 1458. године када је уписана међу турским територијално-управним јединицама као „вилајет“, а касније као „нахија“. Освајањем Београда, Шапца и околине 1521. године, завршено је османско освајање подручја некадашње српске државе на северозападу. Постојање пописа Смедеревског санџака из 1528., 1536. и 1560. године омогућавају црпљење података за посматрану територију до средине 16. столећа.

Циљ истраживања

У складу са понуђеном структуром рада су постављени и наши циљеви. Истраживање је усмерено ка територијално-политичким променама, управној и друштвеној структури. Основни циљ истраживања је да се јасно дефинишу границе земље Моравице и границе жупа унутар ње, као и нахија касније. Убикација насеља, успостављање типова насеља у Србији позног средњег века, проналажење трагова материјалне природе има за циљ и њихово постављање у један шири просторни и временски оквир, који ће им дати ново значење.

Приказаћемо, колико нам то извори и археолошки налази дозвољавају, привредни, социјални урбани и политички развитак земље Моравица током средњовековне епохе и почетних година османске власти

Један од основних циљева је уочити и карактеристике материјалне културе, специфичности ове територије и промене кроз временска раздобља и историјске токове.

Основне хипотезе

Друштвена структура на територији земље Моравица је иста као и у другим крајевима српске државе, карактеристична за феудално друштво средњег века. Најопштија подела друштва је такође иста у целом Османском царству.

Турски дефтери осликавају не само привредну структуру од друге половине 15. столећа и време турског освајања већ и економију ранијег раздобља.

Дефтери пружају увид у мрежу насеља, њихову демографску слику у оквиру нахија, које најчешће и у највећој мери представљају територију средњовековних жупа, тако да је могуће реконструисати територијално-управну организација земље Моравица.

Метод истраживања

Хеуристичку основу наћег рада чини неколико већих група извора: дипломатички материјал (домаћи-српски, византијски, дубровачки, угарски, млетачки) са посебном групом османских извора (пописни дефтери, кануни и канун-наме), путописи, топономастички, етнографски и картографски материјал. Оскудна средњовековна грађа, како у кавантитативном смислу тако и у богатству садржаја биће делимично надомештена постојећим остацима материјалне културе. Како један део ових резултата није до сада објављен, биће неопходно извршити анализу и неких музејских археолошких збирки и документације са археолошких ископавања. Такође ће се приступити додатним археолошким ископавањима и теренским рекогносцирањима у оној мери колико то буде могуће и прегледу катастарa.

Полазни метод биће аналитички, чијом ће се применом створити основа за каснију синтезу и компарацију. Анализом појединачних писаних извора, издвојићемо вести, често само фрагментарне, које се односе на тему којом се бавимо. Сазнања изведена на основу писаних извора, употпунићемо анализом простора, односно географским одликама тла, топономастичким подацима и у првом реду материјалних остацима покретне и непокретне природе.

Пописе насеља из дефтера покушаћемо да убицирамо по нахијама, чиме ће се добити и приближни просторни оквири средњовековних жупа, а затим теренским рекогносцирањем покушати да установимо извесне материјалне остатке оваквих насеља. Подаци ће бити допуњени катастарским истраживањем.

Упоредо са синтезом применићемо и компаративни метод при чему ћемо конкретни историјски подаци и археолошки материјал везан за ову епоху поредити са подацима и налазима осталих српских земаља и каснијих санџака. Компарација систематизованих података омогућиће нама да нагласимо оно што је заједничко као и да издвојимо одређене специфичности.

Структура рада

Понуђена структура рада, с обзиром да ће резултати истраживања отворити можда неке нове целине, остављају могућност редефинисања и преименовања оних од којих полазимо. Ипак, у могућности смо да истакнемо главне целине у оквиру којих ће резултати наших истраживања бити презентовани.

Након предговора рад ћемо започети уводним поглављем у коме ћемо објаснити предмет нашег истраживања, затим изнети главне резултате досадашњих истраживања и навести изворе које ћемо користити. Један део уводног поглавља посвећен је природно-географским особинама посматране територије и међусобном дејству људи и њихове природне средине.

Након што је представљена позорница догађаја, на тако оцртаној основи приказани су у хронолошком низу догађаји који су обележили политичку и културну историју овог простора. Историјски оквир започињемо кратким прегледом праисторијског доба, античке и рановизантијске епохе и период а словенског досељавања. Раносредњовековно доба такође ће бити сумарно разматран да би смо временски период од времена Драгутинове власти до 16. столећа разматрали детаљно.

У поглављу посвећеном становништву оцртана су главна демографска кретања интензивирана од последњих деценија 14. столећа услед турског продора. Сеобама и

демографске промен, као и процес исламизације боље се могу пратити на основу турских пописних дефтера дефинисани превасходно војним циљевима.

Извори за изучавање социјалне структуре и друштвених група су оскудни за средњовековну епоху, али је била сасвим сигурно иста као и у другим крајевима српске државе, те ће се дати једна општа слика. Социјални састав становништва у првом веку османске власти, као и њихове обавезе биће дат на основу пописа ових области.

Наредно поглавље усмерено је на питања из области средњовековне и османске територијалне организације. У њему ће се образложити зашто је прихваћена одређена класификација насеља и који су критеријуми по којима је извршена. Основна три типа насеља у средњовековној држави била су : град, трг, село. На овај начин могуће је уцртати мрежу насеља, евентуално модел распореда, а дисперзија насеља у оквирима појединих нахија даће не само простор нахија, већ и средњовековних жупа.

У поглављу посвећеног цркви посебно ће се разматрати Ариљска митрополија, јер њена територија дефинише и територију земље Моравице. Са ове територије биће сачињен преглед манастира и цркава, као и материјалних остатака црквених храмова.

Поред помена у различитим документима, ослонац за разматрање привреде пружају и покретни или непокретни археолошки налази. Економски односи могу се посматрати и на основу *модела прединдустријске привреде*, чиме се делимично превазилази помањкање непосредних историјских сведочанстава.

Основна подела привредних активности била је на градску и сеоску привреду, која се разликовала како по гранама којима су се бавиле, тако и по структури радне снаге коју су мобилисале. Доминантна привредна грана је била сточарство, судећи по географским одликама тла, док је земљорадња била везана за долине река и низиска подручја. Градска привреда је почивала на трговини и занатству. Експлатација руде од праисторије, антике, а посебно од средњег века уз скромне историске изворе оставила је сведочанство траговима на терену, топономастиком и народним предањем.

Значајне и најважније комуникације познате су у изворима из антике и средњег века, док ће се они од локалног значаја уочити на основу успутних помена у повељама најчешће као међници појединих села, статуса дербенцијских села у турским пописима, поменима „брода“ тј. скела на већим рекама, односно газовима на мањим водотоковима, постојање тргова или материјалним трагова старих путева и мостова. Промет роба одвијао се и реком Дрином, због чега ће се разматрати и превозна средства.

У закључку ћемо изнети сажети преглед сазнања до којих смо дошли. У оквиру прилога даћемо картографски материјал и различите табеларне прегледе. Рад ћемо завршити списком извора и литературе.

Нацрт структуре докторске дисертације:

**Земља Моравице - насеља и становништво
(XIV - почетак XVI века)**

Садржај

Предговор

I Увод

Подручје и метод истраживања
Извори и стање истражености
Природно- географске карактеристике тла

II Историјски ток

III Становништво

Етничка, демографска и миграциона кретања
Социјална структура и друштвене групе

IV Насеља

Градови
Тргови
Сеоска насеља (Ратарска насеља; сточарска насеља)
Мезре

V Црква

VI Привреда и саобраћај

Сеоска привреда
Градска привреда
Рударство
Путеви и саобраћај

VII Закључна разматрања

Списак извора и литература са списком скраћеница

Прилози (карте, цртежи, фотографије, техничка документација са наведеним пореклом илустрација)

Захваљујући османској грађи могуће је указати на промене структуре просторне, управне, демографске и привредне организације до којих је дошло после успостављања власти Османског царства.

Почетни списак извора и литературе за докторску дисертацију:

Насеља и становништво „Земље“ Моравице (XIV - средина XVI века)

ИЗВОРИ

А. Аличић, Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије, 15. и 16. век I, Чачак 1984.

А. Аличић, Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије, 15. и 16. век II, Чачак 1985.

А. Aličić, *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69. godine*, Mostar 2008.

А. Веселиновић, *Дубровачко Мало веће о Србији*, Београд 1997.

Византијски извори за историју народа Југославије III, Београд 1966.

Византијски извори за историју народа Југославије VI, Београд 1986.

Ј. Вујић, *Путешествије по Србији*, Горњи Милановац, 1999.

Ђ. Даничић, *Животи краљева и архиепископа српских, написао архиепископ Данило II*, Загреб 1866.

М. Динић, *Из Дубровачког архива I*, Београд 1957.

М. Динић, *Одлуке Већа Дубровачке републике I-II*, Београд 1951-64.

П. Ивић, В. Ђурић, С. Ћирковић, *Есфигменска повеља деспота Ђурђа*, Београд – Смедерево 1989.

В. Јагић, *Константин Филозоф и његов Живот Стефана Лазаревића деспота српскога*, Гласник СУД XLII (1875) 223-328.

К. Јиричек, *Споменици српски*, Споменик СКА 11 (1892).

Константин Михаиловић из Островице, *Јаничарове успомене или турска хроника*, превео и приредио Ђ. Живановић, Београд 1986.

Ф. Каниц, *Србија, земља и становништво (од римског доба до краја XIX века)*, прва књига, Српска књижевна задруга, Београд 1986..

Љ. Ковачевић, *Светостефански хрисовуљ*, Споменик СКА 4 (1890) 1-10.

Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I-XVII, Zagreb 1904-1981.

F. Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, Wien 1858.

А. Младеновић, *Повеље кнеза Лазара*, Београд 2003.

А. Младеновић, *Повеље и писма деспота Стефана*, Београд 2007.

Monumenta Ragusina. Libri Reformationum I-V, Zagreb 1879-1897.

С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 1912.

Др Д. Пантелић, *Географски опис Србије пред Кочину крајину од 1783. и 1784. године*, Споменик СКА LXXXII, Београд 1936.

М. Пуцић, *Споменици србски I-II*, Београд 1858-62.

Н. Радојчић, *Закон цара Стефана Душана*, Београд 1960.

Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, Београд 1962.

F. Rački, *Prilozi za zbirku srbskih i bosanskih listina*, Rad JAZU I (1867) 124-163.

А. Соловјев, *Одабрани споменици српског права од XII до краја XV века*, Београд 1926.

Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/1*, Београд – Сремски Карловци 1929.

Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма I/2*, Београд – Сремски Карловци 1934.

А. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I-XI*, Budae 1829-1844.

А. Handžić, *Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka (iz 1519. i 1533. godine)*, Sarajevo 1986.

Г. Чremoшник, *Канцеларијски и нотарски списи 1278-1301*, Београд 1932.

Н. Šabanović, *Krajište Isa-bega Ishakovića. Zbirni katastarski popis iz 1455. godine*, Sarajevo 1964.

ЛИТЕРАТУРА

Археолошки споменици и налазишта у Србији I, Западна Србија, Београд 1953;

М. Барјактаревић, *Гуча*, Гласник Етнографског института II-III, Београд 1957, 301-312.

- М. Барјактаревић, *Ариље*, Гласник Етнографског института II-III, Београд 1957, 313-324.
- М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд 1997.
- М. Благојевић, *Земљорадња у средњовековној Србији*, Београд 2004.
- М. Благојевић, *Крајишта средњовековне Србије од 1731. до 1459. године*, Историјски гласник 1-2 (1987) 29-42.
- М. Благојевић, *Немањићи и Лазаревићи и српска средњовековна државност*, Београд 2004.
- М. Благојевић, *Српска средњовековна држава и целина сеоског земљишта*, Зборник Матице српске за историју 44 (1991) 7-18.
- М. Благојевић, *Жупа Моравица и земље Моравице*, У: Свети Ахилије у Ариљу, историја уметност, Београд 2002, 13- 23.
- И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952.
- Д. Булић, Трагови средњовековне материјалне културе са локалитета Градина на Јелици, Историјски часопис L (2003), 153-204.
- Д. Булић, *Манастир Илиње код Овчар бање, рановизантијско и средњовековно утврђење*, Историјски часопис LIII (2006), 53-93.
- М. Васић, *Насеља на Балканском полуострву од XVI до XVIII вијека*, Изабрана дијела 3, Источно Сарајево 2005.
- А. Веселиновић, *Држава српских деспота*, Београд 1995.
- А. Веселиновић, *Забране и прекиди трговине у Србији у доба деспотовине*, Историјски гласник 1-2 (1983) 25-42.
- А. Веселиновић, *Царински систем у Србији у доба деспотовине*, Историјски гласник 1-2 (1984) 7-38.
- Н. Вулић, *Антички споменици наше земље*, Споменик XCVII (1941-48).
- Р. Грујић, *Епархијска властелинства у средњовјековној Србији*, Богословље VII/2 (1932), 110-112.
- А. Дероко, *Средњовековни градови у Србији, Црној Гори и Македонији*, Београд 1950.
- М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I-II*, Београд 1955-1962.
- М. Динић, *Српске земље у средњем веку*, Београд 1978.
- Ј. Ердељановић, *Доње Драгачево*, Насеља српских земаља I, Београд 1902, 1-224.
- И. Ђорђевић, *Зидно сликарство српске властеле*, Београд 1994.
- Т. Живковић, *Словени и Ромеји*, Београд 2000.

- Т. Живковић, *Јужни Словени под византијском влашћу (600-1025)*, Београд 2002.
- И. Здравковић, *Средњовековни градови у Србији*, Београд 1970.
- О. Зиројевић, *Турско војно уређење у Србији 1459-1683*, Београд 1974.
- В. Иванишевић, *Новчарство средњовековне Србије*, Београд 2001.
- Историја српског народа I-II*, Београд 1994.
- Историја Титовог Ужица I*, Т. Ужице 1989.
- М. Исаиловић, *Ваљево – постанак и успон градског средишта*, Ваљево 1994.
- М. Исаиловић, *Ваљево и околина у средњем веку*, Ваљево 1989.
- Историјски атлас Србије*, Београд 1997, Главни редактор проф др. Милош Благојевић
- М. Јанковић, *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*, Београд 1985.
- Ѓ. Јанковић, М. Јанковић, . Rekognosciranje srednjevekovnih lokaliteta u zapadnoj Srbiji i na Pešteru, *Arheološki pregled* 20, Beograd 1979, 188-189.
- К. Јиречек, *Историја Срба I-II*, Београд 1988.
- К. Јиречек, *Трговачки путеви и рудници у средњовековној Србији и Босни*,
- К. Јовановић, *Горње Драгачево*, Насеља српских земаља V, Београд 1908, 313-426.
- Зборник Константина Јиречека I, Београд 1959, 205-303.
- Ј. Калић, *Срби у позном средњем веку*, Београд 1994
- Ј. Калић, *Европа и Срби: средњи век*, Београд 2006.
- Д. Ковачевић-Којић, *Градски живот у Србији и Босни (XIV-XV вијек)*, Београд 2007.
- Д. Ковачевић-Којић, *Улога рударства у привредном развоју градских насеља Србије и Босне током прве половине XV вијека*, Годишњак Друштва историчара БиХ 18 (1970) 257-263.
- В. Којић, *Stari balkanski gradovi, varoši i varošice*, Beograd 1976.
- Б. Кнежевић, *Манастири у Западној Србији по турским пописима од 1476. до 1572. године*, Саопштења XXVII-XXVIII , Београд 1995-1996, 204-205, 211.
- Д. Лапчевић, *Четири жупе-прилог за истраживање*, Гласник Географског Друштва 7-8, Београд 1922.
- Д. Лапчевић, *Ужичка Пожега*, Гласник географског друштва 10, Београд 1924.
- А. Лома, *Загорје Стефана Белмужевића – куда је Јанко бежао са Косова*, Зборник Историјског музеја Србије 23 (1986), 13-24.
- Ј.Ђ. Марковић, М.А. Павловић, *Географске регије Југославије (Србија и Црна Гора)*, Београд 1995.
- Г. Милошевић, *Становање у средњовековној Србији*, Београд 1997.

- Е. Миљковић-Бојанић, *Смедеревски санџак: 1476-1560 : земља, насеља, становништво*, Београд 2004.
- Љ. Ж. Мићић, *Златибор*, Насеља и порекло становништва XIX, београд 1925, 397-500.
- Р. Михаљчић, *Крај Српског Царства*, Београд 1989.
- Р. Михаљчић, *Селишта: прилог историји насеља у средњовековној српској држави*, ЗФФ 9/1 (1967) 173-224.
- С. Мишић, *Коришћење унутрашњих вода у српским земљама средњег века*, Београд 2007.
- С. Мишић, *Хидрографија српских земаља на старим географским картама*, Гласник, Историјски архив Ваљево 34 (2000), 41-52.
- С. М. Ненадовић, *Грађевинска техника у средњовековној Србији*, Београд 2003.
- Р. Новаковић, *Чачак и околина на старијим картама Србије*, Вишевековна историја Чачка и околине, Зборник радова са научно-стручног скупа одржаног 28. и 29. октобра 1994. у Београду, Београд 1995, 40 -43.
- С. Новаковић, *Народ и земља у старој српској држави*, Изабрана дела 1, Београд 2002.
- Г. Острогорски, *Историја Византије*, Београд 1959.
- Љ. Павловић, *Ужичка Црна гора*, Насеља и порекло становништва XIX, Београд 1925, 1-191.
- В. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, Београд 1950.
- П. Ж. Петровић, *Стари Влах*, Гласник етнографског музеја 24, Београд 1961.
- М. Поповић, *Ужички град*, Београд – Ужице 1995.
- М. Поповић, *Утврђене земље Павловића*, Зборник радова са научног скупа Земље Павловића, Академија наука и уметности Републике Српске и универзитета Српско Сарајево, Научни скупови књига V, одјелење друштвених наука књига 7, Бања Лука, Српско Сарајево, 2003, 91-112.
- Д. Радичевић, *Раносредњовековни налази из Прилипца код Пожеге*, Гласник САД 21, 327-342.
- Д. Ранковић, М. Икодиновић, *Извештај систематских истраживања Драгачева*, Зборник радова Народног музеја V, Чачак 1974, 177-195.
- М. Ристић, *Стари Влах*, Београд 1963.
- V. Simić, *Istorijski razvoj našeg rudarstva*, Beograd 1951.
- Социјална структура српских градских насеља (XII – XVIII век)*, Смедерево – Београд 1992.

- М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994.
- М. Спремић, *Прекинут успон: српске земље у позном средњем веку*, Београд 2005.
- Стари Влах у времену и простору*, Зборник радова са научног скупа одржаног у Новој Вароши 29,30 и 31. октобра 1998. године, Београд 2003.
- С. Ћирковић, *Работници, војници, духовници : друштва средњовековног Балкана*, Београд 1997.
- С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964.
- С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, Београд 2002.
- С. Ћирковић, *Ариљски крај у светлости дубровачких извора*, У: Свети Ахилије у Ариљу, историја уметност, Београд 2002, 1-11.
- Р. Ускоковић, *Ивањица*, Гласник географског друштва 6, Београд 1921.
- Ј. Цвијић, *Балканско полуострво*, Београд 1991.
- Чачак у прошлости*, Горњи Милановац 1993.
- Г. Чremoшник, *Развој српског новчарства до краља Милутина*, Београд 1933, 6-17.
- Х. Шабановић, *Босански пашалук*, Сарајево 1959.
- Шехић, Д., Шехић, Д. (ур.) 2007. *Атлас Србије*, Политика, Београд.
- Г. Škrivanić, *Gradovi i utvrđenja u Srednjovekovnoj Srbiji, Bosni i Dubrovniku*, Vojnoistorijski glasnik XX/2 (1969) 109-153.
- Г. Шкриванић, *Путеви у средњовековној Србији*, Београд 1974.
- М. Шуица, *Немирно доба српског средњег века: властела српских обласних господара*, Београд 2000.
- М. Шупут, *Споменици српског црквеног градитељства XVI-XVII века*, Београд 1991.
- М. Шупут, *Српска архитектура у доба турске власти 1459-1690*, Београд 1984.

НАСТАВНО – НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
БЕОГРАД

На редовној седници Већа Одељења за историју изабрани смо у Комисију за одобрење теме докторске дисертације *Насеља и становништво “земље” Моравице (од 14. до средине 16. века)*, коју је поднео **мр Дејан Булић**, истраживач – сарадник Историјског института у Београду. Комисија има част да Већу поднесе следећи

ИЗВЕШТАЈ

Простор који кандидат намерава да истражи односи се на управно – територијалну јединицу *земљу*, чије су се границе поклапале са подручјем духовне јурисдикције Моравичке епископије. На овом простору у другој половини 12. века постојала је удеона кнежевина кнеза Страцимира, брата Стефана Немање. Простор о коме је реч није довољно истражен, посебно се то односи на проучавање насеља и становништва у историјско – демографском смислу. Нису довољно истражена ни миграциона кретања која су захватала простор Моравица.

Мр Дејан Булић би истраживању ове теме приступио аналитички и на мултидисциплинаран начин. Предност кандидата је у томе што је по основном образовању археолог, што му омогућава да приступи и археолошким истраживањима и да и те резултате укључи у свој рад. Не треба посебно наглашавати колико је ово важно када су у питању комплексна проучавања историје насеља.

Расположива изворна грађа је разнородна и различите провинијенције. Веома је мали број домаћих извора, па резултати археологије тим више добијају на важности. Ипак, има дипломатичке грађе, као и спорадичних вести из дубровачког архива. Срећна околност је да су нам данас доступна три турска катастарска пописа из друге половине

15. века што ће омогућити комплексно истраживање насеља по доласку турака. Треба напоменути да се овде ради о средњовековним насељима, затеченим од Турака.

Поред мреже насеља, Булић ће бити дужан да проучи типове и важност насеља, привредну и црквену структуру везану за област, али и поједина насеља, као и везе са суседним територијама. Морају се испитати промене које настају после успостављања турске власти. Посебно питање је процес урбанизације и степен захваћености ове триторије њиме. Ту важну улогу игра развој трговине који се мора пратити. Са свим овим питањима у вези су и проблеми миграционих кретања, посебно становништва са влашким статусом.

Што се литературе тиче она је углавном посредна, јер тема није комплексно обрађивана. Поред литературе о насељима и становништву суседних области (Д.Ковачевић – Којић, Р.Ћук, С.Мишић, Е.Миљковић) и радова о црквеној организацији (М.Јанковић), кандидату ће од велике важности бити радови који се директно односе на ову тему али је не обухватају у целини (С.Ћирковић, М.Благојевић, М.Поповић, С.Мишић). Кандидат је у обавези да консултује сву расположиву литературу.

Д.Булић је кроз израду магистарске тезе овладао потребним методолошким знањима која су неопходна за овакву врсту истраживања. Са успехом може да користи изворни материјал, а археолошким методама да прошири изворну базу података и да са успехом обави фундаментална истраживања. То се види и на основу његових досадашњих резултата (види Библиографију). Предложена тема је заснована на поузданој изворној грађи и добром методу истраживања, тако да би њена израда представљала нов и значајан допринос проучавању насеља и друштвених структура на заласку средњег века.

Имајући у виду напред изнете чињенице Комисија је слободна да предложи Већу да **мр Дејану Булићу одобри израду докторске дисертације под насловом *Насеља и становништво земље Моравице (од 14. до средина 16. века).***

У Београду, 02. 12. 2009.

Чланови Комисије:

Др Ема Миљковић, ванредни професор
Филозофски факултет, Ниш

Др Весна Манојловић-Николић, доцент
Филозофски факултет, Нови Сад

Др Јелена Мргић, доцент
Филозофски факултет, Београд

Др Синиша Мишић, редовни професор
Филозофски факултет, Београд

(ментор и писац Извештаја)